

PODCENĚNÍ SOCIÁLNÍ FUNKCE DAŇOVÉHO BONUSU V EXEKUČNÍM ŘÍZENÍ

MARTIN ŠTEFKO*

Abstract: **Undue Child Bonus Protection against Income Execution**

This article deals with low legal protection of Child Bonus holders against other means that consists in freezing of bank accounts to support the debt. The author sees a parallel between welfare benefits and the Child Benefit. The same limitation of enforcement technique shall be, thus, applicable.

Keywords: child bonus, wage, social benefits

Klíčová slova: daňový bonus, mzda, dávka sociálního zabezpečení

DOI: 10.14712/23366478.2016.50

ÚVOD

Cílem tohoto stručného pojednání je zamyslet se nad určitými otázkami stávající úpravy ochrany daňového bonusu ve vykonávacím řízení. Protože daňový bonus má komplexní a interdisciplinární charakter, je nutno zdůraznit, že toto pojednání se snaží analyzovat pouze stále častější praxi soudních exekutorů postihnout daňový bonus příkázáním jiné pohledávky dle ust. § 312 zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, v platném znění (dále jen „o.s.ř.“), aniž by bylo jimi samými, resp. soudy bráno dostatečně v úvahu, že daňový bonus svou podstatou je a vždy byl (sociální) dávkou určenou k příspěvku na úhradu nákladů spojených s výchovou dětí.

Proto bude nejprve pojednáno o vymezení daňového bonusu a jeho postižitelnosti v rámci výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy a jiných příjmů a příkázáním jiné pohledávky. Protože tento článek je polemikou s judikaturou, jež nepovažuje daňový bonus za dávku určenou k podpoře rodin s nezaopatřenými dětmi, je nutno následně na podporu tohoto tvrzení analyzovat Listinu základních práv a svobod, mezinárodní závazky České republiky, jakož i národní úpravu v zákoníku práce a občanském soudním řádu. V oddíle čtvrtém je zařazena úvaha věnovaná možnostem zvýšit ochranu vyživovací funkce daňového bonusu i ve vykonávacím řízení.

* Tento příspěvek vznikl díky finanční podpoře poskytované v rámci výzkumného projektu „Soukromé právo XXI. století“, id. č. PRVOUK P5.

DAŇOVÝ BONUS A VÝKON ROZHODNUTÍ

Daňový bonus lze vymezit jako kladný rozdíl mezi daňovým zvýhodněním a daňovou povinností upravených v zákoně č. 582/1992 Sb., o daních z příjmů, v příslušném znění (dále jen „zákon o daních z příjmů“). Daňový bonus je možné uplatnit, pokud jeho výše činí alespoň 100 Kč, maximálně do částky 60 300 Kč.¹ Daňový bonus může uplatnit poplatník, který ve zdaňovacím období měl příjem podle ust. § 6, 7, 8 nebo § 9 zákona o daních z příjmů alespoň ve výši šestinásobku minimální mzdy a dále za podmínek stanovených v zákoně o daních z příjmů.

Daňový bonus v podobě měsíčního daňového zvýhodnění poskytuje plátce, tj. u zaměstnance jeho zaměstnavatel, poplatníkovi formou měsíční slevy na dani podle § 35c zákona o daních z příjmů, formou měsíčního daňového bonusu podle § 35c zákona o daních z příjmů nebo měsíční slevy na dani a daňového bonusu podle § 35c zákona o daních z příjmů. Daňový bonus je ve všech těchto formách daňovým zvýhodněním, které snižuje daňovou zátěž, pro poplatníky s vyživovanými dětmi.

Podle platné úpravy se daňovým zvýhodněním dle ust. § 35c zákona o dani z příjmu rozumí daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s ním ve společně hospodařící domácnosti na území členského státu Evropské unie nebo státu tvořícího Evropský hospodářský prostor. I když je nutno uznat, že vymezení dítěte je velmi široké, je nezbytné na tomto místě zdůraznit, že nepřekračuje významně definici dítěte podle sociálních předpisů, jakými jsou zákon o státní sociální podpoře či zákon o důchodovém pojištění.

Za vyživované dítě poplatníka se pro tyto účely považuje jak dítě vlastní, tak osvojené, svěřené do péče, dítě druhého z manželů nebo i dokonce vnuk (pokud jeho rodiče nemají dostatečné příjmy, z nichž by mohli daňové zvýhodnění uplatnit). Dítětem je dítě nezletilé i zletilé za podmínek srovnatelných s definicí nezaopatřeného dítěte právě pro účely dávek státní sociální podpory, na kterou ostatně zákonodárce v ust. § 35c zákona o dani z příjmu odkazuje v poznámce pod čarou.² Dítětem může být při splnění podmínek stanovených v zákoně o dani z příjmu i dítě, které uzavřelo manželství.

U daňového bonusu zákon o dani z příjmu ani jiný zákon nestanoví, že by nepodléhal výkonu rozhodnutí.

VÝKON ROZHODNUTÍ SRÁŽKAMI ZE MZDY

I když výkon rozhodnutí spočívající ve srážkách ze mzdy či jiných příjmů lze z hlediska podstaty považovat za příkázání pohledávky (předmětem výkonu totiž není mzda vyplacená, ale ta, která ještě vyplacena nebyla),³ zákonodárce skrze kombinaci úpravy v ust. § 299 a ust. § 317 o.s.ř. zajistil, že v případě sociálních dávek sledujících podporu výchovy dětí jsou preferovaným způsobem výkonu rozhodnutí

¹ Srov. BAKEŠ, M. – KARFÍKOVÁ, M. – KOTÁB, P. – MARKOVÁ, H. a kol.: *Finanční právo*. 6 upr. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 202 a násl. Dále BOHÁČ, Radim: *Rozpočtové právo*. In VYBÍRAL, Roman et al.: *Praktikum Finanční právo*. Plzeň: A. Čeněk, 2014.

² Srov. ust. § 35c odst. 6 zákona o dani z příjmu a ust. § 11 a násl. zákona o státní sociální podpoře.

³ TRIPES, A.: *Exekuce v soudní praxi*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 225.

srážky z jiných příjmů.⁴ Dlužno dodat, že tak tomu bylo i ve zvláštních předpisech práva sociálního zabezpečení. Z minulého století lze odkázat na ust. § 61 zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, ust. § 70 zákona č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení či ust. § 105 odst. 3 zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení.

Jiné příjmy vypočtené v ust. § 299 odst. 1 o.s.ř. tak nelze postihnout příkázáním jiné pohledávky, což u dávek účelově určených k podpoře rodin s nezaopatřenými dětmi (tj. u dávek státní sociální podpory a částečně též u dávek pěstounské péče)⁵ zdůrazňuje ust. § 299 odst. 2 věta druhá o.s.ř.⁶ V ust. § 299 odst. 1 o.s.ř. jsou uvedeny též jiné dávky, které slouží k podpoře výživy a výchovy dětí jako peněžitá pomoc v mateřství, nemocenské či (sirotčí, vdovské či vdovecké) důchody.⁷

Česká národní úprava srážek ze mzdy chrání příjem zaměstnance především prostřednictvím institutu nezabavitelných částek, jak jsou vymezeny v nařízení vlády č. 595/2006 Sb. o způsobu výpočtu základní částky, která nesmí být sražena povinnému z měsíční mzdy při výkonu rozhodnutí, a o stanovení částky, nad kterou je mzda postižitelná srážkami bez omezení (nařízení o nezabavitelných částkách).

Pokud jde o daňový bonus, pak ust. § 299 o.s.ř. upravující srážky z jiných příjmů ho výslovně nezmiňuje. Zvýšenou ochranu daňovému bonusu neposkytuje ani zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v platném znění (dále jen „exekuční řád“). Zákoník práce pro výkon rozhodnutí nařízených soudem či soudním exekutorem odkazuje v ust. § 147 odst. 2 zákoníku práce na zvláštní právní předpis, kterým je právě o.s.ř.

K otázce, zda lze srážkami ze mzdy postihnout též daňový bonus, se doposud odborná veřejnost buď nevyjadřovala vůbec, anebo převážně negativně.⁸ Na druhou stranu lze dohledat vyjádření Ministerstva spravedlnosti, která připouští postup, kdy byl daňový bonus připočten k čisté mzdě.⁹ Proti tomuto výkladu se ovšem postavil Vrchní soud v Olomouci. Medializována byla rozhodnutí č.j. 1 VSOL 839/2013-B-177 a č.j. 3 VSOL 852/2011-A-10. V posledně zmíněném usnesení Vrchní soud v Olomouci konstatoval: *„Měsíční slevu na dani je nutno brát v úvahu při výpočtu čistého průměrného výdělku, neboť jde o podmínky pro konečnou výši zálohy na daň z příjmu ze závislé činnosti s tím, že tato záloha může být v důsledku slevy i nulová. Daňový bonus není ovšem součástí zálohy na daň z příjmů ze závislé činnosti – je zvláštním plněním poskytovaným poplatníkovi státem-a výpočet čisté mzdy (pro srážky ze mzdy) neovlivňuje.“*

Též dle našeho názoru není daňový bonus mzdou ani náhradou mzdy v pracovně-právním smyslu, neboť nenáleží za práci, ani nenahrazuje úslou mzdu. Proto se z hlediska jeho ochrany nelze dovolat čl. 9 a 28 Listiny základních práv a svobod, ani čl. 427

⁴ Tak rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. 10 Co 4917/2005, publikované in SR 2006, č. 4, s. 138 a dále rozhodnutí NS sp. zn. 20 Cdo 1275/2007, publikované in SJ 2009, č. 92.

⁵ Srov. ust. § 1 zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře.

⁶ Srov. KRBEK in DRÁPAL, L. – BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád*. Praha: C. H. Beck, 2009, sv. 2, s. 2361; Pohl in WINTEROVÁ, A. a kol.: *Civilní právo procesní*. 6. aktual. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 517 a násled.; nebo SCHELLOVÁ, I. a kol.: *Civilní proces*. Eurolex Bohemia, 2006, s. 851.

⁷ Prováděcí úprava je obsažena např. v ust. § 97, 110 a 116 zákona o nemocenském pojištění, ust. § 62 odst. 3 zákona o důchodovém pojištění.

⁸ Za všechny lze zmínit negativní názor např. VÍGHOVÁ, V.: *Exekuční srážky. Práce a mzda 2012*, č. 4, s. 6 nebo SMUTNÁ, M.: *Srážky ze mzdy a daňový bonus. Práce a mzda 2012*, č. 12, s. 5.

⁹ Např. připsal ze dne 23. 8. 2012, č.j. 821/2012-OSD-ENA/3.

Mírové smlouvy sjednané mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokolu, podepsaného ve Versailles dne 28. června 1919, čl. 23 odst. 3 Všeobecné deklarace lidských práv,¹⁰ čl. 7 Mezinárodního paktu o hospodářských sociálních a kulturních právech, Úmluvy MOP č. 95, která byla vyhlášena sdělením č. 411/1991 Sb., Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně mzdy (č. 95).

PŘIKÁZÁNÍ JINÉ PENĚŽITÉ POHLEDÁVKY A DAŇOVÝ BONUS

K otázce, zda lze daňový bonus postihnout příkázáním jiné pohledávky, se doposud odborná literatura přímo nevyjádřila. Z judikatury je nutno vyzdvihnout usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 1 VSPH 241/2013, kde soud konstatuje: „*Odvolací soud má za to, že daňové zvýhodnění, byť se v odborné literatuře hovoří o daňovém zvýhodnění na dítě, nelze považovat za dávku určenou k výživě dítěte, ale jde o institut, který umožňuje při splnění určitých podmínek (daňový poplatník-dlužník vyživuje dítě) optimalizaci daňového zatížení daňového subjektu. (...) I tento postup podporuje závěr, že daňový bonus je nástrojem daňové optimalizace a nelze jej chápat jako dávku státu určenou k výživě dítěte.*“ Souhlasně se k postihu pohledávky na přeplatek na dani vyjádřil Městský soud v Praze usnesením ze dne 28. 7. 2003, sp. zn. 12 Co 377/2003.

Výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky povinného než pohledávky z účtu u peněžního ústavu spočívá v postižení pohledávky, kterou má povinný vůči svému dlužníku, jejímž předmětem je daňový bonus.

Poté, kdy bylo zaměstnavateli oznámeno, že nařízení výkonu je v právní moci, a jakmile nastala splatnost příkázané pohledávky, tj. daňového bonusu, je zaměstnavatel povinen dle ust. § 65 zákona exekučního řádu ve spojení s ust. § 314a o.s.ř. vyplatit příkázanou pohledávku oprávněnému, ledaže došlo ke střetu výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky s jejím převedením k zajištění dluhu povinného ve prospěch jeho věitele. Vedení tohoto způsobu výkonu rozhodnutí (popř. exekuce) znamená omezení zaměstnavatele v tom směru, že nesmí vyplácet povinnému jeho daňový bonus, ale vyplatí jej oprávněnému. Na provedení exekuce příkázáním jiné peněžité pohledávky se přitom, a to je nutno zdůraznit, nevztahují ustanovení o nezabavitelné částce. Realizuje-li se tedy výkon rozhodnutí tímto způsobem, pak se srazí daňový bonus v plném rozsahu.

Na příkázání jiné pohledávky dle ust. § 312 o.s.ř. se kupodivu nevztahuje ani pořadí, které získaly či by získaly jednotlivé pohledávky při srážkách ze mzdy dle ust. §§ 276 až 302 o.s.ř. Bude-li tedy plátcí mzdy doručeno nařízení exekuce dle § 312 o.s.ř. na daňový bonus, bude srážka daňového bonusu provedena podle tohoto exekučního příkazu neprodleně (resp. zaměstnavatel ho vyplatí, jakmile se stane splatným).

Nařízením výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky je pohledávka povinného zaměstnance vůči zaměstnavateli postižena jen v takovém rozsahu, jaký byl

¹⁰ Valné shromáždění Organizace spojených národů se k výši minimální mzdy vyjádřilo např. dne 11. 12. 1969, v čl. 10 Deklarace o pokroku a rozvoji v sociální oblasti. Zde bylo jako jeden z hlavních cílů v čl. 10 písm. a) uvedeno: „stanovit dosti vysokou minimální mzdu pro zajištění slušné životní úrovně.“

v usnesení exekutora o nařízení výkonu rozhodnutí uveden; to platí i ve vztahu k příslušenství příkázané pohledávky.

Na druhou stranu, dle převažujících názorů splnění povinnosti zaměstnavatele vyplácet oprávněnému pohledávku povinného nelze vymáhat uložením pořádkové pokuty dle ust. § 52 odst. 1 exekučního řádu ve spojení s ust. § 53 o.s.ř.

DAŇOVÝ BONUS JAKO DÁVKA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ A NÁMĚTY DE LEGE FERENDA

Daňový bonus má nesporně za cíl pomoci rodinám s dětmi. Daňový bonus je proto podřaditelný pod doktrinní vymezení dávky sociálního zabezpečení, jež je obecně vymezována jako majetkový převod ve prospěch jiného, buď v penězích, nebo ve věcech s tím, že pomocí dávek sociálního zabezpečení se přerozdělují prostředky ve prospěch potřebných, jejichž potřeby byly společensky uznány.¹¹ Zájem společnosti na podpoře rodin s dětmi je vyjádřen v cca 9 miliardách korun, které byly formou daňového bonusu vyplaceny např. v roce 2014.¹²

Dávky sociálního zabezpečení řeší negativní důsledky sociálních událostí. Dle čl. 32 odst. 5 Listiny základních práv a svobod, podle kterého rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu. Péče a výchova dětí je i v právu sociálního zabezpečení považována za sociální událost. Zákonodárce odůvodnil zavedení daňového bonusu v obecné části důvodové zprávy tak, že se jedná „... o určitou úlevu v oblasti přímého zdanění příjmů poplatníků fyzických osob vyživujících v domácnosti alespoň jedno dítě“. Smyslem této úpravy je naplnit Programovém prohlášení vlády a: „daňově zvýhodnit rodiny s dětmi“.¹³ Posledním, i když spíše podružným argumentem je skutečnost, že zákon č. 669/2004 Sb., který úpravu daňového bonusu přinesl, změnil též zákon o životním a existenčním minimu a zákon o sociální potřebnosti. Úpravou v obou zákonech se daňový bonus „zneviditelnil“ jako příjem, ke kterému se přihlíží při stanovení nároku a výše dávek sociální péče, dávek státní sociální podpory a dalších nároků v sociální oblasti a též při posuzování sociální potřebnosti. Zákonodárce tedy daňový bonus považoval za peněžní příjem nevylučující případné další dávky, protože jeho účel byl s těmito dávkami totožný.¹⁴

Jestliže daňový bonus je věcně dávkou sociálního zabezpečení, pak je nutno mu poskytnout stejnou ochranu před výkonem rozhodnutí jaká existuje u těchto dávek. U některých dávek sociálního zabezpečení je s ohledem na jejich smysl exekuce úplně vyloučena. Konkrétně je tomu takto u dávek pomoci v hmotné nouzi dle ust. § 48 odst. 4 zákona o pomoci v hmotné nouzi (i v ust. § 317 odst. 2 o.s.ř.),¹⁵ příspěvku

¹¹ TOMĚŠ, I.: Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál, 2010, s. 338.

¹² Srov. <http://www.penize.cz/dan-z-prijmu-fyzicky-ch-osob/309542-ocima-expertu-z-danove-slevy-na-dite-socialni-davka> (cit. 4. 5. 2016).

¹³ Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy, obecná část důvodové zprávy tisk 718/0 PS PČR 2004.

¹⁴ Srov. též <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1658899-danovy-bonus-na-dite-mohla-nahradit-socialni-davka> (cit. 27. 6. 2016).

¹⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 4105/2009.

na péči dle ust. § 17 odst. 2 zákona o sociálních službách, jednorázově vyplácených dávek státní sociální podpory dle ust. § 72a odst. 2 zákona o státní sociální podpoře a příspěvku na bydlení (srov. ust. § 317 odst. 2 o.s.ř.), jednorázových dávek pěstounské péče (ust. § 317 odst. 2 o.s.ř.),¹⁶ příspěvku na mobilitu a příspěvku na zvláštní pomůcku dle ust. § 18 zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů a u části důchodu dle ust. § 299 odst. 2 o.s.ř.¹⁷

Důvod k vyloučení daňového bonusu jako opakované dávky z výkonu rozhodnutí by se ve stávající právní úpravě mohl najít např. u dávek nemocenského pojištění. Vzhledem k často nízké výši daňového bonusu se nabízí zejména poukázat na zákon č. 470/2011 Sb., který s účinností od 1. 1. 2012 vyloučil možnost provádět srážky také z ošetřovného a z vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství. Podle důvodové zprávy se tak stalo kvůli charakteru těchto dávek s cílem zjednodušit administraci srážek ze mzdy u správ sociálního zabezpečení. Ošetřovné bylo vypuštěno kvůli tomu, že jde o dávku krátkodobého charakteru. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je zase prakticky nečerpanou dávkou.¹⁸

Pokud naopak zvolíme inspiraci v dávkách státní sociální podpory, které jsou vzhledem ke svému účelu daňovému bonusu ještě bližší, pak je možno citovat úmysl zákonodárce, který jej inspiroval k přijetí platné a účinné restriktivní úpravy. V důvodové zprávě bylo zmíněno: „*Uvedenou úpravou se zajistí, aby sociální dávky, jejichž účelem je přispívat k úhradě nákladů v rodině nebo které jsou poskytovány pro specifický účel, nesloužily k vymáhání závazků osob, které dávky státní sociální podpory pobírají nebo se jim vyplácejí.*“¹⁹

Přítom k tomuto závěru dospěl zákonodárce po peripetiích připomínajících osud daňového bonusu. U dávek státní sociální podpory původně zákon o státní sociální podpoře ani o.s.ř. také zvláštní postup výkonu rozhodnutí neupravily. Dávky státní sociální podpory tak bylo možné postihnout též příkázáním pohledávky.²⁰

Až v roce 2000 byl pod tlakem divoké praxe přijat zákon č. 30/2000, který novelizoval § 317 odst. 2 o.s.ř. S účinností od 1. 1. 2001 tak bylo nově stanoveno, že: „*Výkonu rozhodnutí nepodléhají peněžité dávky sociální péče a dávky státní sociální podpory vyplácené podle zvláštního zákona jednorázově.*“²¹ Protože ani tato novela nevyloučila provádění příkázání pohledávky na opakovaně vyplácené dávky státní sociální podpory, přinesla novela zákona o státní sociální podpoře č. 113/2006 Sb. speciální úpravu v ust. § 72a odst. 2, jež stanovilo, že dávky státní sociální podpory, které nejsou vypláceny jednorázově, podléhají výkonu rozhodnutí jen srážkami ze mzdy a jednorázové dávky

¹⁶ K určitým přehmatům legislativy srov. novelu provedenou zákonem č. 87/2015 Sb., konkrétně čl. I bod 12 a zvláštní část důvodové zprávy, bod 14, tisk 306 PS PČR 2014. Více na http://www.psp.cz/sqw/historie_sqw?o=7&T=306 (cit.: 5. 5. 2016).

¹⁷ Jde-li o výkon rozhodnutí srážkami z důchodu fyzické osoby, která z tohoto důchodu platí náklady za pobyt u poskytovatele sociálních služeb, nepodléhá výkonu rozhodnutí částka potřebná na úhradu pobytu a částka rovnající se výši kapesného v takovém ústavu.

¹⁸ Zvláštní část důvodové zprávy k čl. XV tisk č. 441/0 PS PČR 2011.

¹⁹ Srov. důvodová zpráva k zákonu č. 113/2006 Sb., sněmovní tisk č. 1049/0, PS PČR 2005.

²⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. srpna 2007, sp. zn. 25 Cdo 3546/2006 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. ledna 2007, sp. zn. 20 Cdo 341/2006.

²¹ Viz důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, sněmovní tisk č. 257/0, PS PČR 1999.

státní sociální podpory nepodléhají výkonu rozhodnutí.²² Zákon č. 112/2006 Sb. dále z výkonu rozhodnutí vyloučil příspěvek na bydlení.

PROZATIMNÍ DOPORUČENÝ POSTUP PODDLUŽNÍKŮM

Do novelizace o.s.ř., který omezí výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky u daňového bonusu, nezbyvá, než poddlužníkům – zaměstnavatelům doporučit postupovat čistě prakticky. Pokud bude exekutorem nařízen dle ust. § 312 o.s.ř. výkon rozhodnutí na daňový bonus příkázáním pohledávky a nebude se přitom jednat zjevně o případ, kdy pohledávka, neexistuje, v den doručení usnesení nařizující výkon rozhodnutí již byla vyplacena či pohledávka byla zastavena podle zvláštního právního předpisu nebo převedena k zajištění dluhu povinného, je nutno provést výkon rozhodnutí jiné pohledávky na daňový bonus.

Okamžikem, kdy usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžitě pohledávky nabyde právní moci, vzniká totiž oprávněnému vůči zaměstnavateli nárok z tzv. úkojného práva. Výjimku upravuje ust. § 314c o.s.ř., které řeší souběh s výkonem jiných práv k témuž daňovému bonusu. Neprovedení výkonu rozhodnutí zakládá pro oprávněného právo domáhat se na dlužníkovi povinného vlastním jménem u jeho obecného soudu vyplacení pohledávky (tzv. poddlužnická žaloba). Jde-li již o soudem přiznanou pohledávku, pak je podle některých výkladů oprávněný povinen podat proti zaměstnavateli přímo návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, kde přechod práva z exekučního titulu bude prokazován ve smyslu ust. § 256 odst. 2 o.s.ř. usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním jiné pohledávky.²³

Povinnost platit má tedy základ pouze v procesním právu. Nicméně dle převažujících názorů by při jeho splnění měl být dlužník povinného procesním právem před povinným ochráněn.²⁴ Zejména je v této souvislosti nutno poukázat na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 496/2011, kde se konstatuje: „*Jestliže totiž došlo k plnění na základě nařízeného výkonu rozhodnutí příkázáním jiné peněžitě pohledávky a vyšlo-li následně najevo, že příkázaná pohledávka neexistuje (a neexistovala), je v souladu s ust. § 454 obč. zák. namístě, aby se poddlužník domáhal vydání bezdůvodného obohacení nikoliv na oprávněném – věřiteli (zde žalovaném), ale na povinném – dlužníkovi (společnosti WLH). Žalovaný tak není ve sporu pasivně věcně legitimován a žalobkyně se po něm nemůže domáhat vydání bezdůvodného obohacení.*“

Zaměstnavatel dále musí mít na zřeteli nebezpečí poddlužnické žaloby. V exekučním řízení o jiné pohledávce tedy sice podle poznatků teorie nemůže soud ani exekutor vydat autoritativní příkaz, aby poddlužník, jako zaměstnavatel a dlužník povinného, plnil oprávněnému určité plnění. To ovšem neznamená, že by Pražské služby, a.s. nebyly

²² Srov. důvodová zpráva k zákonu č. 113/2006 Sb., sněmovní tisk č. 1049/0, PS PČR 2005.

²³ K tomu zejména RADKOVA, M.: *Exekuce jiné pohledávky*. Praha: Linde, 2009, s. 106, srov. rovněž § 315 odst. 1 o.s.ř.

²⁴ Shodně SVOBODA, K. – SMOLÍK, P. – LEVÝ, J. – ŠÍNOVÁ, R. a kol.: *Občanský soudní řád*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1053; či DRÁPAL, L. – BUREŠ, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, II*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2405–2409; dále též např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2004, sp. zn. 35 Odo 801/2002.

usnesením exekutora vázány. V souladu s ust. § 28 exekučního řádu se úkony exekutora považují za úkony exekučního soudu. Exekutor v tomto případě tedy vystupuje v nadřazeném postavení a je oprávněn, sám závazně rozhodovat o právech a povinnostech jiných soukromoprávních subjektů.²⁵ Tomu též odpovídá úprava odpovědnosti, kdy exekutor je povinen nahradit újmu tomu, komu ji způsobil v souvislosti s činností podle exekučního řádu.²⁶

Dále ust. § 313 o.s.ř. výslovně stanoví, že zaměstnavatel nesmí od okamžiku doručení nařízení výkonu rozhodnutí s pohledávkou disponovat, či na ni provést započtení, natož ji povinnému vyplatit.

Nevyplatí-li zaměstnavatel oprávněnému pohledávku podle § 314a odst. 2, popřípadě podle § 314c odst. 1 a 3 o.s.ř., může oprávněný proti dlužníku povinného vlastním jménem podat návrh na výkon rozhodnutí, jestliže jej mohl podat povinný, jinak se domáhat vyplacení pohledávky, popřípadě v řízení podle zvláštního zákona (viz poddlužnická žaloba výše). Dlužník povinného nese odpovědnost za to, že výkon rozhodnutí provede, tak jak mu ukládá zákon. Neprovede-li tedy nařízený výkon rozhodnutí zaměstnavatel, hrozí mu, že budou muset daňový bonus, který vyplatil povinnému vyplatit podruhé oprávněnému.²⁷ Kromě toho by soud mohl z důvodu úplného vítězství ve sporu přiznat oprávněnému též vůči zaměstnavateli náhradu nákladů.

V případném řízení, v němž by uplatnil oprávněný svůj nárok z úkojného práva proti zaměstnavateli, by ovšem zůstaly zaměstnavateli zachovány všechny námitky založené na hmotněprávním vztahu mezi jimi a povinným zaměstnancem včetně námítky neexistence pohledávky, jejího zániku před doručením nařízení výkonu rozhodnutí, promlčení pohledávky povinného za zaměstnavatelem, anebo případně nemožnosti provést výkon rozhodnutí pro alimentární funkci daňového bonusu. Tyto námitky by sice zaměstnavatel měl sdělit oprávněnému i exekutorovi, věcně by je však bylo možné uplatnit teprve v řízení zahájeném poddlužnickou žalobou.

Na okraj se k promlčecí době pohledávky dlužníka vůči zaměstnavateli doplňuje, že ta se v případě přikázání pohledávky při výkonu rozhodnutí doručením exekučního příkazu zaměstnavateli nestaví. Vymahatelnost (promlčení) přikázané pohledávky se posuzuje k okamžiku podání poddlužnické žaloby. Kromě toho by mohl zaměstnavatel uplatnit proti oprávněnému též námitky vyplývající z exekučního vztahu mezi nimi, k nimž patří i námitka promlčení nároku oprávněného z úkojného práva.²⁸ Doručení usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí přikázáním jiné peněžité pohledávky samozřejmě zaměstnavateli nebrání skončit pracovní právní vztah s povinným zaměstnancem. Nicméně oprávněný je nikoliv pouze oprávněn podat poddlužnickou žalobu – on je dokonce povinen tak učinit.²⁹ Důvodem je skutečnost, že by jinak odpovídal povinnému za újmu způsobenou nedostatečnou péčí o včasné vymáhání pohledávky vůči zaměstnavateli.

²⁵ K tomu např. KASÍLKOVÁ, M. a kol.: *Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, komentář*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 143.

²⁶ Viz závazné Stanovisko Nejvyššího soudu publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí sešit č. 4, ročník 2006 pod pořadovým číslem 31, dále též rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 51/05 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 970/2006.

²⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. června 2001, sp. zn. 21 Cdo 2161/2000.

²⁸ K tomu např. rozsudek ze dne 27. 2. 2014, sp. zn. 30 Cdo 436/2013.

²⁹ Srov. ust. § 315 odst. 2 o.s.ř.

Nejvyšší soud v tomto případě dovedl objektivní odpovědnost za škodu založenou procesním právem, u níž se zavinění oprávněného nevyžaduje.³⁰

ZÁVĚREM

Přestože se vzhledem nadřazenému postavení exekutora ve vykonávacím řízení, obavě z poddlužnické žaloby či přímo návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí, povinnosti plátce mzdy/zaměstnavatele vyplývající z ust. § 65 exekučního řádu a ust. § 312 a násl. o.s.ř. provést výkon rozhodnutí, povinnosti oprávněného domáhat se uspokojení úkojného práva, a zákonné úpravě účinků splnění dle ust. § 314a odst. 3 o.s.ř. doporučuje postupovat podle pokynů soudního exekutora a daňový bonus příkázáním jiné pohledávky postihnout, nelze než konstatovat, že takovýto postup soudního exekutora je velmi problematickým.

Skutečným úmyslem zákonodárce při úpravě daňového bonusu totiž od počátku bylo podpořit výchovu dětí v rodinách daňových poplatníků. Soudní exekutoři by si měli být této skutečnosti vědomi a měli by svým postupem ctít čl. 32 odst. 5 Listiny základních práv a svobod. Protože v praxi se tak často neděje a je situace srovnatelná s dávkami státní sociální podpory, nabízí se de lege ferenda uvážít, zda již nenazrál čas pro zvýšenou ochranu daňového bonusu před příliš efektivním a bezbřehým výkonem rozhodnutí. Ochrana by mohla spočívat buď v novelizaci ust. § 299 odst. 2 o.s.ř., nebo by bylo možné upravit ust. § 317 odst. 2 o.s.ř. Nová právní úprava by měla vyloučit postižitelnost daňového bonusu příkázáním jiné pohledávky; právní úprava by měla uložit provádět z daňového bonusu srážky z jiných příjmů, neboť tento institut lépe vyhovuje ochraně alimentární funkce daňového bonusu, jak je argumentováno i v tomto článku.

doc. JUDr. Martin Štefko, Ph.D.
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
stefkom@prf.cuni.cz

³⁰ Tak rozsudek ze dne 23. 8. 2012, sp. zn. 25 Cdo 2939/2010.